

ԱՅԼԵՆԻՍՏԻՔ

ՈՍԿԵՂԵՆ ՍՐՏՈՎ ՀՈՎԻՒ ՄԸ



Անոնք միայն կ'ըմբռնեն իմաստուն Առաջնորդի մը ամբողջական արժեքը ժողովրդեան կամ ազգի մը յառաջագիծութեան համար՝ որոնք լաւ յօշոփած են քրիստոնէութեան պատմութեան վրայ տիրող այս սկզբունքը։ «Ընտիր հովիւ մը՝ ընտիր ժողովուրդ մ'էն»։ — Եթէ ազգերու բարգաւաճման առաջնակարգ շարժիչը իմաստուն պետի մը վարչութիւնը համարուած է, հաւաքացեալներու կրօնական, բարոյական, համեմատական չափով մը նաեւ քաղաքական կեանքի գոյութեան ու կենսունակութեան անհրաժեշտ սկիզբը՝ եղած է միշտ անհատ մը որ Հովուի, Դիւանողի կամ Եպիսկոպոսի փառքով աչք մարմնոյն գլուխ կանգնած է։ Այս համարտութիւնը նշմարելու համար հարկ չկայ Եկեղեցւոյ ընդհանուր պատմութեան ականարկելու, կը բաւէ յիշել մեր Պարթեւ ու Պահլաւ Հայապետներու ձեռքով կատարուած կրօնական, բարոյական, մտաւորական ու քաղաքական վերածնունդը։ Կեանքի այսքան սերտ յարեցութիւնը հովուի ու հօտին միջև նոյն է մեր օրերս ալ։ Հիացման աչքով կը դիտենք լատին աշխարհի մէջ այն օրինակը, կարգաւոր յաջողութիւնը ընտիր, յաճախ նաեւ սրբակեց ազգիւններու, որոնք ոսկեծայլ շղթայի մը օղբու պէս իրարու ազուցուած կը ճգնին Եկեղեցւոյ շրջապատը ամուր պահելու։ Ասոնց ներքոյը հիսուս չէ մեր նպատակը. այլ անոնցմէ մին միայն հոս ներկայացնել իր բացառիկ սիրոյն համար որ կը տածէ մեր ցեղին հանդէպ։ Համարուած ենք որ նման անձնաւորութիւն մը մեր բազմաշարքայ ազգին գնահատումը՝ յոյսի, արիւնքի եւ արդար պարծանքի զգացում մը կը ստեղծէ մեր մէջ։ Երովհետեւ հազար անմիտներու յերիւրած պարսաւը այնքան ազգու չէ յերկիւղ՝ որքան իմաստունի մը դրուատիքը յարիւթիւն։ Այս ազգիւ Հայաստէր վեհ։ Երբ. Պետրոս Լաֆոնթէն է, վեհեմէր Պատրիարքը, որու արժանիքները դրուատած է որւիշ առթիւ՝ Բազմազէպը, և հոս այժմ տաճկի կերպով մ'ալ կ'ուզէ ներկայացնել հանրութեան «Սսկի սրտով Հովուի» տնտղոսով։

Եւսած է ի վիզերպոյ, 29 Նոյ. 1860ին, փրանկիսկոս Լաֆոնթէն և Մարիամ Պիանքիսի

բարեպաշտ ամուսին։ Նախնական ուսումը առնելէն վերջ քահանայական կոչման փափաքով կղերանոց կը մտնէ, ու 23 Դեկտ. 1883 տարւոյն կը ձեռնադրուի։ Երիտասարդ քահանայ, իբրեւ ուսուցիչ՝ աւանդած է կիճնադ ու բարձրագոյն ընթացքի նիւթերէն մեծամասնութիւնը. նախընտրած է սակայն Ս. Գրոց ուսուցումը, որուն աստուածաշունչ էջերէն քաղեց իր հոգեբույս քարոզներու ատաղձը։ 1896ին զինքը վարժարանի տեսուչ կը տեսնենք։

Փոքր քաղքի մը լուութեան մէջ աշխատող այս եկեղեցականին համբաւը, իր փափուկ վարուելակերպը, ոգեւորիչ խօսքը՝ Լեւոն ԺԳ-Քահանայապետին հասաւ, որ անուանեց զանի Առաքելական Փառքով։ Ապա դարձեալ կը տեսնենք զինքը ի վիզերպոյ 1905ին իբրեւ կանոնիկոս, և վերջը այցելու Պենեպէնդի կղերանոցին։

1906ին Պիոս Ժ Գրաստնի Եռնոյի եպիսկոպոսութիւնը կը յանձնէ, որ 3 տարուան շրջանին արտասովոր գործունէութիւն մը ցոյց տուած է։ 1910ին Հռոմ է Երեսից Ս. Ժողովի քարտուղարութեան պաշտօնով, և 1915ի յուլիս 15ին վաշեմէր Պատրիարք անուանուած, ու յաջորդ տարիին 14 Դեկտ. ի ծիրանին և գտաւ կը ընդունեցաւ։

Քահանայութիւնէն վերջ 33 տարիներու ընթացքին այսքան բազմազան և բարձր պաշտօններու ստանձնումը բնական ցոյց մ'են իր մըտքին ու սրտի բեղուն ձրբերում։

Նկարագիրը. — Մեծ դէմքերու յատուկ եղած է իր անձին տէրութիւնը և նկարագրի հաւասարութիւնը սրտի հակընդէմ շարժումներու և յոյզերուն մէջ։ Անվրդով է նա ծանրագոյն զէպքերու մէջ ալ։ Համաշխարհական պատերազմին՝ ամէնեւն կեանքը ապահովելէն վերջը՝ ինքը անշարժ մնաց իր աթոռին վրայ թշնամի առմամբու կարկուտին տակ իր հօտին խոնարհագոյն փոքրամասնութեան վիճակակից։

Իր աստիճանին բարձրութեան մէջ խոնարհ է, այն համեստ, անեթեմեթ խոնարհութեամբ՝ որ յինքնան վեհութեան դրօշմը կը կրէ, որ մեծեութու անկապտելի գարդն է, և միանգամայն կարթը որով կ'որստան ամենազէս հպատակներն ալ։ Շինիչ է լսել իր հօտին ուղղած պատասխանը երբ անոնք իր պատրիարքութեան տասնամեայ Յօրհելին նոր ծիրանի մը նուիրեցին. «Վիրելի հոգիներ տեսնելով որ իրենց Պատրիարքը անկարող էր աղքատներուն սամամուռած գումարով (իր հասոյթը աղքատներուն դրամը կը կօշէ) նոր ծիրանի մը շինել տալ, այն ատեն այս սիրելի

հոգիները անձամբ ուզեցին հայթայթել զայն ու նուիրել. և ինչպէս այժմ, կը շարունակէ, առանց այդ մեծանն հոգիներու՝ ծիրանին պիտի չունենայի, նմանապէս առանց բարեգործներու նպաստին 10 տարիներու ընթացքին եւ ոչինչ ըրած պիտի ըլլայի. մի միայն պատրիարքի գործը չէ, այլ Պատրիարքին ու ամբողջ ժողովարդին, որոնք Աստուծոյ ներշնչուած կրցան բարիք մ'ընել: Եւ այսպէս զգածուած շէտով մը բոլոր արդիւնքը քաղաքական պետեղուն, կոներին ու ժողովրդեան կը վերագրէ իր անձին ոչինչ վերապահելով:

Միևնոյն յոբելիական հանգէսներու կազմաւ կրկնել Թանձնախումբը օր մը ներկայացաւ իր թոյլատուութիւնը խնդրելու արտաքին ցոյց մ'ը: Նելու իբրեւ յայտարար հօտին երախտագիտութեան: Նա մանկան մը համեստութեամբ գլուխը թեթևօրէն խոնարհած՝ կուրծքի խաչը ցուցադրելով ըսաւ, յուզուած ձայնով. «Միւրելի որդիներս, ամէն ինչ այս փոքրիկ խաչիկին համար է», իր աստուածատուր իշխանութեան վերագրելով ամէն պատիւ:

1917ին՝ ի նշան իր անվեհեր քաջութեան և անձանախորութեան քաղցի պաշտպանութեան համար՝ ոսկի խաչ մը կը նուիրեն «Patri amantissimo» վերտառութեամբ, և այդ կը ծառայէ իրեն յիշեցնելու թէ հովուական պաշտօնը բեղաւոր չէ եթէ ոչ չարարանքով ու վշտակութեամբ:

Այս զգացումներու պարզութիւնը, զգայուն չնշար ցոյց մ'են թէ ապրուած խոնարհութեան մը անկեղծ, զրեթէ բնագոյական արտացոլումն է, և ոչ թէ քաղաքավարական սին բանաձև մը: Հովիւ. — Ժողովրդեան հասարակաց հայրն է, առանց դասակարգի կամ աստիճանի խտրութեան ամէնուն սիրող է ու ամենէն սիրուած: Իր կեանքը բարեգործութեան անընդհատ շարք մ'է: Ի վնեւտիկ իր 12 ամեայ հովուութեան շրջանին մեծ մղում տուաւ քաղցի ծիսական կեանքին, գիտակից թէ այնու միայն հնարաւոր է ժողովրդեան ճշմարիտ կազդոյնը մը ներշնչել: Նիկիական յորհելոյսին առթիւ՝ Ս. Աթմասի նշխարները Ս. Զաքարիայի չքել տաճարը փոխադրելով որոշեց արևելեան ծիսով տարուէ տարի ան մահացնել Մեծ Հայրապետին յիշատակը, և զայդ մեր հայ բնիկ ծիսին յանձնեց: Աշխարհաւեր պատերազմին դադարման համար Տիրաւոր չքել տաճարի մը կանգնուում ուխտեց:

Իր թեմին մէջ հրաւիրեց զանազան բարեգործական որբախնամ հաստատութիւններ, արհես-

տանոցներ, կուսաստաններ ու կրօնաւորական ընկերութիւններ, և այս ամէնուն հայրախնամ գործով կը տածէ իբրեւ իր հովուական դաստիարակութեան աջ բազուկները:

Բնութաւանգ. — Հաթիթին աշաւորը և գործօն հովիւ մը չէ միայն, այլ նաև ազգու բեմբասաց մը: Կորովի է խօսքը, կտրուկ և թափանցող. իմաստները բեղուն աւետարանական կատարելութեան ոգով, օծուն քրիստոնէական սիրոյ ու սրբութեան շունչով, իր յորդորները կը յիշեցնեն Ս. Հայրերու ոսկեպիղիկ շրջանը, որոնք ժողովուրդէն միշտ կ'հոգեւորականուած թիւն մը պահանջելով չէին գահաւոր, այլ միշտ չէ գիւցազնութիւն կը վերացնէին իր շարժումը: համեստութեամբ տոգորուած է և հայրական շնչով մ'ունի, որ սրտերը կը բանայ իր խօսքին գիւթանքով:

Հայաստան. — Այս բարձրաստիճան ճարտարախօս եկեղեցականը վնեւտիկ վեհ տաճարներու բեմերէն իր հօտին քրիստոնէական առաքինութիւնները պարզած պահուն, իր խուռ ուկընդիրներուն թմբուցութիւնը ցնցելու համար յաճախ կը պարզէ անոնց մեր վերջին հայ վկաներու դիւցազնութեան էջեր, այնու ցոյց տալու հանրութեան եկեղեցւոյ բեղուն կեանքը:

Ամանորի մը առթիւ՝ կ'ըսէր. «Մեր ամենուրում Աստուծոյ մեզի շնորհուած անբաւ պարգևները թուարկած պահուն այս յետին տարեւորջանիս, մեր քրիստոնէի և հովուի սիրտը կը տրտմի նորանոր հալածանքներու գոծէն որ կը հարուածէ հայ ազգը... մենք չենք ճանաչար Աստուծոյ անհուն ողորմութեան խորին զապտիքը, որ իր Եկեղեցին խաչի վրայ կանգնեց և զոյգ խաչերու միջև, ապաշխարող և հայհոյի աւազակի... այսինքն է ուզեց հիմնել իր Եկեղեցին հակադրութեան միջև որ դարձ դար կը շարուի նակուի անոր փայլը դուրս ցայտեցնելու համար»:

Ուրիշ առթիւ, իվեր հանելու համար քրիստոնէութեան գերբնական ոյժը, կ'ըսէր. «Ինչպէս կարելի է ինքնաթիւադրութեամբ բացաւորել քրիստոնէութեան զօրութիւնը, ազգուութիւնը և ընդհանրակեանութիւնը: Մի թէ մեր անթիւ վկանները թելադրութեան մը հետեան քով մեռան. մի կարծեք սիրելիք, թէ մարտիրոսները միայն պատմութեան կը պատկանին, անցած դարերու. անտեղ դեռ գոյութիւն ունին և անթիւնքը. տեսէք հայ վկանները որ հարիւրաւոր տանջանաբան ելած կը մեռնին իրենց հաւատքը չորանալու համար... տեսէ՛ք այն զոյ-

հերը զորս մեր քարոզիչներն ամէն տարի կը թողուն բարբարոսներու մէջ իրենց առաքելութեան ընթացքին...»:

Արիշ անգամ յուզուած ձայնով մը կը մնչէր, գրեթէ լալագին. « Սիրելի որդեակներս, դուք որ հաւաքուած էք այս ոսկեկուռ մտածարիս մէջ, պիտի սոսկաք եթէ լսէք այն արհաւիրքը որ հաւատքէ կոյր մարդիկ հասցուցին դժբախտ հայ ազգին, անոր եկեղեցիներուն, եպիսկոպոսներուն և քահանաներուն: Ամէն ալ զանգուածաբար տեղահանելէն յետոյ, հազիւ իրենց բնակարանէն հեռացած, իբրեւ անպաշտպան հօտի մը վրայ յարձակեցան մոլեռանդ հրոսակներ. նախ եկեղեցականները մերկացուցին ու ամենազգի նախատիքներու ու խոնարհեցուցման ենթարկեցին, խարազանեցին, թրակոծեցին հուսկ անպատմելի և անգլուխ տանջանքներով սպանեցին, և սակայն ամէն ալ, մինչև իրենց յետին շունչը կ'օրհնէին ճամարիտ Աստուածը մեր Տէրը, զՅիսուս Քրիստոս...: Այս անելի բաները ինձի պատմեց Վենետիկէն անցորդ հայ եպիսկոպոս մը որ այն ամէնուն ականատեսն եղած էր ու ինքը հրաշքով վերապրած»:

Այլուր իր հօրը վշտակրութեան յորդորած ատեն կ'ըսէր. « Տեսէք այն քրիստոնեայ ցեղը, զոր ես ստեպ և յօժար կը յիշեմ, հայ ժողո՛ւ»:

Ի ՓՈՒՌՈՒՄԵՆ ԿՈՒՍԻՄ

Եօրենսկ ստրի վիրաւոր սիրտդ տեսայ
Մայր իմ. տեսայ քեզ ալ հաւան արգագեաց
Երբոր որդեակդը թնեռուած խալիկ վրայ
Կ'աւանդէր շունչն ամբոխին մէջ հայհոյաց:

Յարեաւ Յիսուսը, ու սատանան պարտուած
Տեսաւ անոր թախլն յարդական դէպ՝ երկին.
Տեսաւ քեզ ալ իր ետեւէն հեղքնրաց
Հոգով, մարմնով վերացած ժոցն երբին:

Հայաստանդ ալ, ինկած անյարդ, ո՛վ Մարիամ,
Տեսաւ խալիկ գաւռուած իրեն գաւակներ
Զի Յիսուսի հաստարիւմ կը մընան:

Արդա՛ր է որ յառնեն որդիքդ այն, Մայր մեր,
Իրբև իրբ ցեղ մեծ ազգաց կարգն ամբառնան,
Էշ հուսկ հոն, ուր դո՛ւ բազուկի ես բազմեր:

Ս. Զենոն Հայոց. Վերաբերում 1927

վրդեան կ'ականակեմ, որ անտարակոյս երկրիս
Երեսէն պիտի բնաջնջուէր (քանի որ ենթարկուած է պարբերական հալածանքներու) եթէ խալը գրկած չըլլար, այն խալը՝ որ աշխարհիս ամէն խաչերը տանիլ կու տայ»։ Եւ այս մեծ ազնուասիրտ Հայաստը հրապարակաւ այս պատգամը կ'որոտար զոր ամէն հայ իր աքսորանքի բարաւորին վրայ կրնայ գրոշմել. «Հայերը՝ ժողովուրդ մը գերազանցաբար մարտիրոս, խորապէս քրիստոնեայ, թէ՛ ներքսապէս և թէ՛ արտաքսապէս, Հայերը՝ իրենց գոյութիւնը կը պարտին գրեթէ հրաշքի մը որ արդիւնքն է իրենց խոր սիրոյն ու յարուսմին ի Յիսուս Քրիստոս...»:

Այս սէրը որ ունի մարտիրոս Հայաստանի հանդէպ՝ ունայն համակրութենէ հեռի զործօն սէր մ'է. մօտէն կը հետաքրքրուի հայ ցեղի բախտին, և եթէ չի կրնար կարկառել իր աշը հեռաւոր ազգին, անոր մերձաւոր գաւակներուն վրայ կը տարածէ զայն գեղով իր գուրգուրանքը Միխիթարեան Հայրերուն և Մ. Ռաֆայէլեան Վարժարանի սաներուն վրայ: Գրեթէ միշտ ներկայ է անոց հանդիսաւոր ակումբներուն, մանաւանդ գարոցական ամսվերջի, յորս միշտ կրօնական ու հայասիրական զգացումներ կը տոգորէ հայ պատանութեան սրտերուն մէջ. Մա-

ALLA VERGINE ASSUNTA AL CIELO

*Da sette spade, Madre mia, trafitto
vidi il tuo cor e te vestita a duolo,
allor che in Croce, il Figlio tuo confitto
spirava in mezzo al subsannante stuolo.*

*Risurse il tuo Gesù; Satán sconfitto
al ciel trionfante il vide aprire il volo,
e Te seguirlo nell'etereo polo
col corpo insieme e con lo spirito invito.*

*L'Armenia tua, Maria, a te simile
ha visto i figli suoi confitti al legno,
perchè fidi a Gesù, vinta non vile.*

*Risurgan quei figli, Madre, - è ben degno
e assunti sian qual popolo civile
tra le nazioni, e poi dov'è il tuo regno.*

S. Zenone degli Armeni. Assunta 1927

նօթ են Քաղաքացիական ընթերցողներուն Ուխտիս Գեր. Կիրիզեան Աբբայ Հօր հանգստեան առթիւ խօսած դատարանականը, և այլ ուղերձներ ու նուազներ զորս շարադրած է հայ որբերու և մանկութեան վրայ: Հոս առիթէն օգտուելով կը հրատարակենք իր մէկ նուագն ալ 1927 թ. վերափոխման տօնին շարադրած մինչ հիւրասիրուած էր Միսիթարեան Հայերէն Ս. Զեհնիի Ամարանոցին մէջ. կարծես Ազատութիւն «Հայկական Զատիկին» ներշնչումն ունի:

Անա կաթնովիկէ եկեղեցոյ վեհափառ իշխանի մը այս գերագանցօրէն քրիստոնէական զգացումները, և առողջ բմբուռումը հայ ցեղի ճշմարիտ փառքին: Կարծես հայ արեան հոսանք մը այս վիզիրպոցի վէհին մէջ թափանցեր է, որ ներշնչումն ըլլայ այսքան հայասեր գնահատանքի և գորովանքի: Սակայն ճշմարիտ անկեղծ աշխատութեան համար հարկ չկայ արեան ներշնչումներուն, ճշմարիտ քրիստոնէութիւնը բոլոր նուած ու ապրուած ինչպէս առաջին զարբերութեան համար Ս. Հայրերի ապրեցան՝ միակ ներշնչողն է այսօր սիրոյն: Դա է միայն ողջամիտ հայրենասիրութեան և աշխատութեան ակը, որ երկուքն ալ կը խառնուին ու կը նոյնանան առանց բնաշնչման:

պարագան է, որ յարգելի գիւնականը ինչպէս իր գրքերուն մէջ, նոյնպէս ալ իր բանախօսութիւններու մէջ յաճախ համակարանքով արտայայտուած է Հայերուն հանդէպ: Իր Հայաստանի մասին խօսող գրքին մէջ, տաք բառերով կ'արտայայտուի խաշուած մեր ազգին ու հայրենիքի մասին շնչեղով՝ որ Հայաստանի մէջ



Կոլին Ռոս

ԵՐԿՐԱԽՈՅՁ ԳԻՏՈՒՆ ԿՈԼԻՆ ՌՈՍ

ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Կ. Պոլսոյ «Փամանակ» թի 29 հետերու 1925 թիւին մէջ արդէն ծանօթացուցած էի հայ հասարակութեան գերմանացի խիտ ծանօթ գիւնական երկրաբան Գր. Կոլին Ռոսը, որ Հայաստանի խորհրդայնացման տարին այցելած էր մեր հայրենիքն ալ. ու իր տպաւորութիւնները գրած՝ «Der Weg nach Osten» գրքին մէջ:

Կոլին Ռոս, որ կը սերի ծանօթ սկոպտիական Ռոս ընտանիքէն, հակառակ իր երիտասարդ տարիքին այսօր Գերմանիոյ մէջ հանրածանօթ դէմք մըն է: Մեզի, Հայերու համար ուրախալիկն այն

անկեղծ բարեկամներու է հանդիպած: Իրեն համար անկարելի է եղած ժանաւանդ մոռնալ Մեծն Մասիսի վեհափառութիւնը, որ Հայաստանի նորածագ արեւին խիզախ պաշտպանն է...

Կոլին Ռոս, որու անձնական բարեկամութիւնը ապահովելու բախտը ունեցած եմ, առաջարկիս ու փափագիս վրայ տրամադրութեանս զբաւ իր նոր լուսանկարներէն մին, որպէս զի Քաղաքացիական միջոցով գիրքը աւելի մօտէն ծանօթացուցած ըլլամ մեր ազգին ու երախտապարտ ազգին:

Տայ Աստուած, որ ոչ թէ միայն Գերմանիոյ, այլ նաեւ բովանդակ Եւրոպայի ու Ամերիկայի մէջ չզգակտի Կոլին Ռոսը, որոնք հայ ազգի հանդէպ անկեղծ սիրով մը տողորուած ըլլան:

Լայպցիգ

ՅԱՅՈՒՆ-ԳԵՐԻՏԵՐ

